

Poseban otisak — Extras

RADOVI SIMPOZIJUMA
ACTELE SIMPOZIONULUI

(ZRENJANIN, 9—13. X 1974)

LIBERTATEA ● SOCIETATEA DE LIMBA
ROMÂNĂ DIN P.S.A. VOIVODINA
PANČEVO ● ZRENJANIN ● 1977

OBSERVAȚII CU PRIVIRE LA UNELE ASPECTE ALE
INFLUENȚEI SLAVE ASUPRA MEGLENOROMÂNEI

Așezați în regiunea Meglen, mai precis la poalele muntelui Cujov și pe povârnișurile între muntele Paiac (în dialectul meglenit *Găndatša*) și cel de mai sus amintit, meglenoromânii și-au dus viața, de-a lungul mai multor secole, în strâns contact cu populația slavă din regiune. Se știe, însă, că primul contact între meglenoromâni și slavi nu s-a realizat tocmai aici, ci cu mult înainte de venirea celor dintâi în această regiune, când dialectele românești din sudul Dunării nu se scindaseră încă de dacoromână care mai târziu aveau să devină dialecte separate.

Elementele lexicale slave comune dacoromânei, aromânei și ale meglenoromânei sînt o dovadă că ele au pătruns în limba română cînd ea reprezenta un tot, adică atunci cînd deosebirile între cele patru dialecte ale limbii române nu erau așa de pronunțate ca să poată fi considerate dialecte aparte. Astfel cuvinte ca *ămplites*, *ănvărtes*, *babă*, *brazdă*, *gărșes*, *jal'*, *jar*, *padi*, *prag*, *sită*, *sută* și multe altele de origine slavă din dialectul meglenoromân, le întîlnim deasemenea și în dialectul aromân și cel dacoromân. Este vorba, de fapt, de o influență a vechii limbi slave¹ exercitată asupra limbii române într-o epocă îndepărtată și care a dat naștere la primul strat de elemente lexicale slave foarte bine integrat și încetățenit în cele trei dialecte românești.

Dimpotrivă, cuvinte ca *oraș*, *făgădui*, *îngădui*, *neam*, *fel* etc. nu le întîlnim decît în dacoromână, ceea ce dovedește că ele au pătruns aici în urma contactului realizat între dacoromâna, de altfel, au suferit fiecare, la rîndul lor, influența româna se scindaseră de dacoromână. Odată separate unul

¹ Capidan, *Meglenoromânii I*, București, 1925, pag. 88.

de altul, dialectele românești din sudul Dunării, ca și dacoromâna, de altfel, au suferit fiecare, la rîndul lor, influența limbii populației vecine. În ceea ce privește meglenoromâna această influență a fost cu precădere slavă (influența grecească și cea turcească fiind ne semnificative în comparație cu influența slavă) și îndeosebi intensă după stabilirea meglenoromânilor pe teritoriul unde o bună parte dintre ei se găsește și astăzi.

Perioada din momentul separării lor de dacoromâni și colonizarea Meglenului pînă la 1918, adică pînă la sfîrșitul Primului război mondial, se poate califica a fi a doua fază a influenței slave (macedonene) asupra dialectului meglenoromân. Cauzele și momentele care au favorizat această influență sînt multiple. În primul rînd religia ortodoxă, îmbrățișată de slavi și meglenoromâni, a contribuit foarte mult ca aceste două populații să se apropie una de alta în lupta comună de a-și apăra identitatea lor amenințată de puternica presiune a turcilor care avea drept scop de a le islamiza. Cu toate acestea, este bine cunoscut epilogul acestei presiuni care a dus la islamizarea comunei Nănti, locuitorii ei fiind constrînși s-o facă și devenind astfel singurii mahomedani dintre toate popoarele de origine romanică. Rezistența slavilor și a meglenoromânilor împotriva acestei presiuni turcești a crescut și mai mult în timpurile recente, mai precis în secolul al XIX-lea, cînd lupta popoarelor creștine a căpătat un caracter organizat prin mișcările de haiduci și comitagii, ca în sfîrșit să ajungă și la rebeliuni armate.

Un alt moment prin care se explică influența în dialectul meglenoromân îl constituie legăturile care au existat în viața cotidiană între meglenoromâni și macedoneni. În afară de tradiționala lor ocupație — păstoritul și agricultura — meglenoromânii se mai îndeletniceau și cu creșterea gogoșilor de mătase, olăritul și alte meserii artisanale, iar de pe la sfîrșitul secolului trecut activitatea lor era din ce în ce mai mult îndreptată spre orașele vecine Ghevghelia și Voden (Edessa). În afară de faptul că ei își desfășeau aici produsele muncii lor, ei se mai ocupau și cu prestarea unor servicii orașelor, ca, de pildă, transportarea cărbunelui, a lemnului combustibil și prelucrat sub formă de cherestea și scînduri, a varului făcut în satele lor etc. Toate aceste activități au contribuit la apropierea meglenoromânilor de slavi și la o viață dusă în comun. Aceștia din urmă puteau fi întîlniți la toate serbările populare și religioase meglenoromâne, iar grupurile de rusalii meglenoromâne deasemenea cutreierau satele slave vecine și mai îndepărtate. Trebuie, însă, menționat că între cele două populații nu existau legături de rudenie. Ele au început să aibă

loc de abia după Primul război mondial. Pînă în acest moment influența slavă se exercita în dialectul meglenoromân exclusiv prin filieră bărbătească, bărbații fiind singurii vorbitori de limba macedoneană din regiunea Meglenului. Femeia, care toată viața și-o petrecea în căminul familial, învățînd pe copii să vorbească limba maternă, era simbolul conservatismului. Ea nu cunoștea această limbă, sau dacă o cunoștea (și aceasta foarte rar), o cunoștea parțial și incorect. Să nu uităm să adăugăm că și raportul numeric între cele două populații aflate în simbioză, mereu și cu timpul din ce în ce mai puțin favorabil pentru meglenoromâni, a contribuit foarte mult la influența limbii majoritare asupra celei minoritare.

Influența slavă din această perioadă a atins toate compartimentele dialectului meglenoromân, dar ea se oglindește în special în vocabular, unde un mare număr de cuvinte slave au pătruns în dialect înlocuind pe cele latinești. Într-o lucrare ca aceasta, de proporții reduse, este imposibil să cuprindem acest tezaur lexical, extrem de vast și variat. Cuvinte ca *mutrès* „mă uit”, *zăcătšes* „agăț”, *tăltšes* „omor”, „pisez”, *trăpes* „rabd de foame”, *tures* „vărs”, „arunc”, *muues* „bat”, „arunc”, *tream* „intrare în casă”, *pódniță* „obiect făcut din pămînt care servește la coptul pîinii”, *ugnîști* „cămin”, *sft-télnic* „un fel de sfeșnic”, *pl'éamniță* „finărie”, *bunár* „puț”, *mutică* „cazma”, *covă* „găleată”, *răjăniță* „paie de secară servind la legarea snopilor”, *pustav* „vas făcut din lemn sau piatră servind la adăparea vitelor”, sînt doar cîteva dintre ele care fac parte din vocabularul fundamental meglenoromân. Altele, ca *prtšcǎ*, *ubav*, *drăpes* etc., deși au o circulație largă în dialect, n-au putut să înlocuiască cuvintele de origine latină, ca *vargă*, *mușat*, *scarțin*, constituind astfel dublete. Este deasemenea de remarcat că toponimia și antroponimia meglenoromână sînt puternic influențate de limba macedoneană. În continuare, vom da cîteva toponime de origine slavă culese de pe teritoriul comunei Uma: *Guvidarnic* (din dialectul macedonean din Meglen-Guvidarnic) „locul unde se duc boii și vacile la păscut”, *Breazniç*, din maced. *breza* „mesteacăn”, deci o regiune care abundă în mesteacăn, *Ghigor*, din maced. *bigor* „tuf”, *Varnitsă*, din maced. *varnica*, „locul unde se face varul”, *Cărmilă*, din maced. *krnilo* „locul unde se dădea sare vitelor”, *Tșărnitș*, din maced. *Crnici*, „regiune care abundă în duzi”, *Milisin*, din maced. *mili* „drag” și *sin* „fiu”, *Pesigrob*, din maced. *pesji* „al cîinelui” și *grob* „mormînt”, deci „mormîntul cîinelui” etc. Sînt și toponime în a căror componență intră cuvinte de origine slavă și latină, ca de ex. *Pujaru mari*, *Părlogu mari*, *Breagu albu*, *Izvorchili di Măriia*, etc. Cităm și din rîndul multelor antroponime cîteva

dintre ele: *Crsti, Vanci, Traici, Risti, Bujin, Petca, Șpasi, Kiril, Pavli, Vlada, Draghi, Branca, Țveta, Iana, Neda, Zlata, Stoina, Liuba, Vida, Lenka* etc.

Influența slavă s-a arătat deasemenea extrem de puternică în ceea ce privește formarea cuvintelor în meglenoromână. Astfel dialectul meglenoromân beneficiază de un număr de afixe de origine slavă aproape tot atât de mare ca și cel din limba (macedoneană) de unde au fost împrumutate. În privința aceasta dialectul meglenoromân, împreună cu istroromâna, este cel mai profund atins de influența slavă. Afixele, în special prefixele verbale, au dus la o mare nuanțare semantică în prezentarea acțiunii. Astfel, după modelul macedonean *petelot propea* avem și în meglenoromână *cucotul procântă* unde prefixul *pru-* (sl. *pro*) are sensul de început de acțiune. La fel în formele ca *mi nădurmii, mi nămăncai, mi năjucai*, prefixul *nă-*, împreună cu verbul, arată îndeplinirea unei acțiuni în modul cel mai complet și care a urmat tot exemplul macedonean după *se naspav, se najadov, se naigrav* sau al formelor *dusițirăm, dutrighirăm*, cărora le corespund formele din macedoneană *dožneavme, dovršivme*, unde prefixul *du-* (sl. *do-*) marchează sfârșitul unei acțiuni verbale. (Vezi despre prefixele de origine slavă în meglenoromână mai pe larg la Capidan, *Megl. I*, pag. 195 și urm.).

Bilingvismul slavo-meglenoromân, ca și în alte cazuri, a avut cel mai mare efect în vocabular. În afară de împrumutul masiv, calchiera semantică sau de structură a elementelor lexicale din limba macedoneană, ca idiom majoritar, a lăsat deasemenea urme adânci în dialectul meglenoromân, ajungându-se deseori la calchiera unor unități frazeologice și expresii. Aceasta a dus bineînțeles și la o influență în sintaxă. În rîndurile care urmează, vom examina câteva din cazurile calchiate după modelul macedonean pe plan lexical și frazeologic.

În meglenoromână, verbul *creaștiri* are sensul verbului „a crește” din limba română. Când acest verb este folosit, însă, cu prefixul *ăn-*, deci *ăncreaștiri* are sensul verbului *zgree* și *izgreva* din limba macedoneană după care e și calchiat cu înțelesul de „a se încălzi puțin” și „a răsări”, de ex. *ăncreaști-ti la foc* (zgrej se na oginot) „încălzește te la foc”, *soarli ăncriscu* (sonceto izgrea) „soarele a răsărit”.

Calchiera sensului cuvintelor slave este un fenomen des întâlnit în meglenoromână. Astfel, verbul *fașiri* în expresiile pe care le vom da în continuare are cu totul alt înțeles față de cel care i l-a conferit verbul latinesc *facere*: *ăn-ți fași* „mi se pare”, *nu fași lucrul* „nu merge treaba bine”, *fă-ti mai ănclo*

„dă-te mai încolo”, și-l-ți feasi „așa i s-a părut”, care sînt evident calchiate după *mi se čini, ne čini rabotata*, dial. *čini se ponanak'i, taka mu se pričini* din limba macedoneană.

Un alt fapt izbitor este dezvoltarea progresivă a flexiunii reflexive din meglenoromână cu pronumele la acuzativ și în special la dativ avînd ca modele construcțiile macedonene respective. În afară de verbele de origine macedoneană care au intrat în dialect ca *mi zăbăves* (se zabavuvam) „întîrzii”, *mi zăcătšes* (se zakačuvam) „tachinez”, „mă cert”, *mi licuies* (se lekuvam) „mă tratez”, sînt numeroase verbe și expresii verbale calchiate după modele macedonene, ca *mi rād* (se smeam), *mi joc* (se igram), *mi jur* (se kolnam), *ăń-ți mancă* (mi se jade) „mi-e foame”, *ăń-ți bea* (mi se pie) „mi-e sete”, *ăń-ți duși ăń cătun* (mi se odi vo selo) „vreau (am dorința) să merg la sat”, *ăl-ți stinnă ăńtru ocl'i* (mu se stemna pred oči) „vede negru în fața ochilor”, *ăń-ți prispuni* (mi se prikažuva) „presimt”, *nu-ń-ți udi* (ne mi se sluša) „nu aud”, *nu-ń-ți veadi* (ne mi se gleda) „nu văd”, *ăń-ți bati peză* (mi se bie peza) „își bate joc de mine”, *ăl-ți poati* (mu se može) „are posibilitate”, *ăń-ți doarmi* (mi se spie) „îmi este somn”, *ra ună uară un tată tsi aș ve un fitšor* (apud Capidan, *Megl. II*, basmul 17, 1) (si bil ednaš eden tatko koj što si imal eden sin) „a fost odată un tată care avea un copil” etc.

Iată încă cîteva cazuri de calcuri lingvistice în meglenoromână făcute după modele macedonene: *Tea di mai năinti ăl vizui la păzăriști* (maced. dial. tu udamna gu videh na păzar) „Acum cîtva timp l-am văzut la piață”; *Proachiă-ti acu-ț țani* (maced. doblži se ako ti drži) „apropie-te dacă îndrăznești (ai curajul)”; *Nu nă dună toți ăńăuntru* (maced. Ne ne sobira site vnatre) „Nu încăpem toți înăuntru”; *mo di mo* (maced. sega za sega) „pentru moment”; *vizu nuvizu* (maced. vide ne vide) „vrînd-nevrînd”; *fui cum si fuži* (maced. begaj kako se bega) „șterge-o”, „pe furiș”; *meardi ploaiă, neauă* (maced. vrne dožd, sneg) „plouă, ninge” etc.

Este bine cunoscut că morfologia este compartimentul cel mai puțin sensibil la influențele externe, dar nici ea nu este scutită de modificări survenite ca rezultat al acestor influențe. Exemplele din meglenoromână n-au decît să confirme această părere. Astfel, articularea unor cuvinte cu articol, slav, ca de ex. *moinista, searta, dimineasta, zuuta* (cf. maced. utrinta, večerta, sabajlinta, denta), unde acest *-ta* la sfîrșitul cuvîntului nu poate fi decît articolul enclitic din limba macedoneană pentru genul feminin, și care arată cît de puternică a fost influența slavă în dialectul meglenoromân. Articularea cuvintelor din exemplele care urmează, la fel, nu este proprie limbii române, ceea ce înseamnă că meglenoromâna a urmat

exemplul limbii macedonene: *cu douăli mână* (maced. so dvete race) „cu amîndouă mîini”, *nă dusim ân uaspiț cu toț treil' fișor* (maced. otidovme na gosti so trite deca), „am mers în vizită cu toți trei copii”; *mai marili fișor ânveață tri doctur* (maced. pogolemoto dete uči za lekar) „copilul cel mare învață ca să devină doctor”. Influența slavă în meglenoromână se simte și în flexiunea verbală. Perfectul compus se construiește aici cu ambele auxiliare. De regulă, verbele intransitive se construiesc cu auxiliarul *iți* (a fi), iar verbele tranzitive cu *veari* (a avea). Totuși sub influența limbii macedonene nu se poate face o delimitare netă în întrebuintarea auxiliarelor prin faptul că în meglenoromână se poate spune și *săm mîncat* la diateza activă (cf. maced. dial. sum jaden) în loc de *am mîncat*, cum se și spune de altfel. Iată încă cîteva exemple, astăzi uzuale în meglenoromână și străine dacoromânei: *săm rudit* „m-am născut”; *toată noaptea nu săm durmit* „n-am dormit toată noaptea”; *nu im vizuț di multu* „nu ne-am văzut de mult”; *săm turnat s-ti ubides* „m-am întors să te caut”; *nu săm dus la viță toată veara* „nu m-am dus la vie toată vara” etc.

Cu privire la fonetică, se pot constata următoarele: sunetul *h*, pe care nu-l întîlnim în cuvintele de origine slavă intrate în dialectul meglenoromân într-o epocă mai veche (*vla* < vlah, *pra* < prah, *siruma* < siromah) astăzi este reintrodus în anumite cuvinte sub influența limbii macedonene literare, ca de ex. *hrană*, *hangar*, *humor*, *harem*, etc. Trebuie menționat, însă, că aceste cuvinte au intrat în dialect în perioada ultimei faze a influenței slave asupra meglenoromânei, adică după al II-lea război mondial și aceasta în vorbirea meglenoromânilor culți. Cuvîntul *rană* (hrana) se folosește și mai departe atît în graiul macedonean din regiune, cît și în meglenoromână cînd se referă la hrana vitelor.

În ceea ce privește sunetul *o* (deschis) din meglenoromână, care după Capidan ar fi fost împrumutat din limba bulgară și anume din subdialectul central al dialectului din Rodopi², trebuie remarcat că acest sunet nu este propriu tuturor graiurilor meglenoromâne. Este adevărat că graiurile centrale prin el redau sunetul slav ъ (ă) nu numai în cuvintele de origine slavă ca: *scomp*, *moncă*, *moscă*, *goscă*, ci el a atins și sunetul respectiv din cuvintele de origine latină: *lonă*, *comp*, *poini*, *frong* etc. Totuși trebuie să precizăm că acest

² *Op. cit.*, pag. 92: „... pentru trecerea ъ în o nu putem admite decît numai influența dialectului din Rodope, căci din studiile făcute asupra dialectelor bulgare, această particularitate nu există în nici un alt dialect estic sau vestic din întregul domeniu al limbii bulgare”.

sunet lipsește cu desăvârșire în graiurile laterale ale dialectului meglenoromân. Astfel la Uma³ și Țărnareca, în loc de *scomp*, *moncă*, *moscă*, *goscă*, avem *scămpu*, *măncă*, *măscă*, *găscă*. La fel se prezintă și cuvintele de origine latină: *lână*, *cămpu*, *pâni*, *frăngu*.

Deși teoria lui Capidan cu privire la proveniența acestui *o* (deschis) în meglenoromână pare a fi justă și astăzi este unanim acceptată, considerăm, după părerea noastră, că problema lui *o* (deschis) din acest dialect merită să fie tratată mai profund. La aceasta ne îndeamnă următoarele fapte: 1) În primul rând existența lui *o* în graiurile macedonene vestice (reg. Galičnik), ca de ex. *roka*, *moka* în loc de *raka*, *maka* din limba literară sau *răka*, *măca* din limba bulgară, contrazice afirmația lui Capidan că numai subdialectul central al dialectului din Rodopi păstrează acest sunet. Posibilitatea pentru o influență externă nu vine, deci, numai din graiul amintit de Capidan, ci și din dialectele și graiurile macedonene pe care Capidan le considera ca bulgărești. 2) În al doilea rând, inexistența acestui sunet în graiurile meglenoromâne laterale impune o reexaminare a problemei în funcție de particularitățile fiecăruia dintre aceste graiuri.

Fără a avea pretenția de a contesta părerea lui Capidan sau de a emite o altă teorie, sîntem totuși de părere că acest *o* în graiurile centrale meglenoromâne mai degrabă este rezultatul dezvoltării interne a acestor graiuri, independent de influențele externe, cu atît mai mult cu cît aceste graiuri nu păstrează pe *u* final. Contrar acestui fapt, graiurile laterale ca mai conservatoare, păstrează pe *u* final după toate grupurile consonantice, dar aici lipsește acest *o* (deschis).

Ultima fază a influenței slave asupra meglenoromânei cuprinde perioada de după Primul război mondial și pînă în zilele de astăzi. În acest interval, de mai bine de jumătate de secol, au avut loc mari perturbări în viața meglenoromânilor. În primul rând prin stabilirea graniței între Iugoslavia și Grecia, după Primul război mondial, meglenoromânii s-au văzut separați în două părți. Cea mai mare parte dintre ei s-a integrat în cadrul statului grec, iar o parte din ei au continuat să-și ducă existența în cadrul statului iugoslav. Cînd vorbim, deci, de influența slavă din această perioadă, ne referim numai la meglenoromânii care trăiesc pe teritoriul iugoslav.

Primul război mondial a zguduit căminul familial și modul de viață al meglenoromânilor. Pentru prima dată în

³ La Capidan Huma; în vorbirea localnicilor însă *h* nu se aude.

istoria lor seculară, din cauza operațiunilor militare, duse în această zonă, ei au fost nevoiți să se mute departe în Serbia, între Niš și Leskovac. Efectul direct al influenței slave în acești patru ani n-a avut desigur aceeași însemnătate pe care a avut-o noul mod de viață adoptat de ei în urma acestor evenimente. Multe familii meglenoromâne, după terminarea războiului, n-au mai urcat pe povârnișurile amintite la începutul acestei lucrări. Ele s-au instalat în Gevgelija și satele vecine: Gorničet, Moin, Bogorodica, Mrzenci. Totuși viața la Uma a continuat și mai departe. Astfel, după datele furnizate de către Georgi Tanev (mai bine cunoscut ca Ghiorgghi al Vani al Duri), comuna Uma, în 1941, număra 131 de case cu 728 de membri. În 1946 o bună parte din aceste familii s-a instalat în P.A. Voivodina, mai precis în comunele Jabuka și Kačarevo, dar între anii 1950 și 1955 aproape toate s-au întors în Macedonia stabilindu-se acum la Gevgelija. La fel s-a întâmplat și cu familiile care au rămas la Uma. De mai bine de zece ani locuitorii Umei au părăsit satul natal și toți s-au stabilit la Gevgelija. A mai rămas un singur locuitor pe numele de Lazar Ristov, sau Lazi al Dutšca, cum este cunoscut printre consătenii săi, pe care unele evenimente din viața sa zbuciumată l-au legat profund de locul lui natal.

Integrarea meglenoromânilor în viața economică și socială din mediul unde trăiesc și stabilirea legăturilor de rudenie între ei și macedoneni, au favorizat procesul de dispariție a dialectului meglenoromân, marcat printr-un împrumut masiv de cuvinte și unități frazeologice macedonene, ca și abandonarea lui din vorbirea în familie chiar de meglenoromâni înșiși, după ce numai unul din membri familiei este de origine macedoneană, adică nu conoaște acest idiom.

Aceste sînt doar cîteva dintre aspectele multiple ale influenței slave asupra meglenoromânei, atinse de noi în treacăt și pentru a căror elucidare se cere un studiu mai aprofundat.

REZIME

PRIMEDBE S ODNOSOM NA NEKE ASPEKTE SLOVENSKOG UTICAJA NA MEGLENORUMUNSKI

Meglenorumunski je, bez sumnje, jedan od romanskih idioma na Balkanu koji je pretrpeo najveći slovenski uticaj. Brojni slovenski leksički i drugi jezički elementi datiraju u njemu još iz vremena kada je ostvaren prvi kontakt Meglenorumuna i Slovena. Ova najstarija faza slovenskog uticaja zajednička je za meglenorumunski, arumunski i dakorumunski što se dokazuje prisustvom istih jezičkih elemenata koji su iz staroslovenskog ušli u svi tri dijalekta pre nego što su razlike između njih postale tako velike. To je faza uticaja staroslovenskog na zajednički rumunski jezik.

Druga faza slovenskog uticaja na meglenorumunski odnosi se na period kada je on potpuno odvojen od dakorumunskog. U ovoj fazi on je pod direktnim uticajem slavo-makedonskog govora iz Meglenske oblasti zbog sve većeg i tešnjeg kontakta meglenorumunskog i slovenskog življa u nastojanju da spase svoj identitet pod jakim pritiskom Turaka za njihovo islamiziranje, što je delimično i ostvareno.

Treća faza slovenskog uticaja na meglenorumunski obuhvata period poslednjih 50 godina, tačnije posle 1918. god. kada je prekinut kontakt između samih Meglenorumuna, čiji je veći deo pripao Grčkoj, a jedan mnogo manji Jugoslaviji. Pomenuti uticaj u ovoj fazi odnosi se na jezik Meglenorumuna koji žive na teritoriji Makedonije a koji nije ništa manji i u aromunskom. On je obuhvatio sve delove ovog romanskog idioma, tonetiku, morfologiju, ali, kao što je opšte lingvistički poznato, najviše leksiku i sintaksu. Slovenski (makedonski) uticaj na meglenorumunski je sve veći i veći kao rezultat novih društvenih odnosa i novog načina života Meglenorumuna, a samim tim ovaj rumunski idiom, kao i istrorumunski, je na putu da doživi istu sudbinu poput dalmatskog jezika.

RESUMÉ

OBSERVATIONS CONCERNANT CERTAINS ASPECTS DE L'INFLUENCE SLAVE SUR LE MÉGLÉNOROUMAIN

Le méglénoroumain est, sans doute, l'un des idiomes romans des Balkans qui a subi une forte influence slave. Nombreux emprunts lexicaux et d'autres éléments linguistiques slaves y datent dès l'époque où s'était réalisé le premier contact entre les Méglénoroumains et les Slaves. C'est la plus ancienne phase de l'influence slave et elle est commune au méglénoroumain, à l'aroumain et au dacoroumain. Cela peut être démontré par la présence des mêmes éléments linguistiques qui, du vieux slave, sont entrés dans tous les trois dialectes avant que les différences ne soient devenues aussi grandes.

La deuxième phase de l'influence slave sur le méglénoroumain se rapporte à l'époque où ce dernier a été complètement séparé du dacoroumain. A cette époque il est sous l'influence directe du slavo-macédonien, parlé dans la région de Méglén, grâce au contact de plus en plus étroit entre les populations méglénoroumaine et slave. Ce contact peut être expliqué par l'effort commun de sauvegarder l'identité ethnique menacée par la pression turque en vue de leur islamisation, ce qui, d'ailleurs, a été partiellement réalisé.

La troisième phase de l'influence slave sur le méglénoroumain comprend la période des dernières 50 années, plus précisément celle qui va de 1918 jusqu'à nos jours. Des changements radicaux dans la vie des Méglénites se sont produits à cette époque. Un petit groupe méglénite se vit englobé à l'état yougoslave et continue actuellement de vivre dans la R.S. de Macédoine alors que la majorité d'entre eux se trouvent sous la domination grecque. Lorsqu'on parle de l'influence slave à l'époque contemporaine, il est à remarquer qu'elle se rapporte au premier groupe méglénite, à celui qui réside dans la R.S. de Macédoine et que c'est le macédonien qui exerce cette influence. Notons en passant que des faits analogues peuvent être constatés quant à l'aroumain. L'influence slave a affecté non seulement le lexique et la syntaxe, mais aussi la phonétique et la morphologie de cet idiome roman. Elle est si forte que l'on peut dire que le méglénoroumain est sur la voie de disparition.

DISKUSIJA — DISCUȚII

ION MĂRII:

Apreciez și eu cele 3 (trei) comunicări audiate și, dacă am să spun câteva cuvinte mai mult despre ultima comunicare acultată, cea susținută de Petar Atanasov, aceasta se explică prin faptul că ea este mai aproape de preocupările noastre, fiind o lucrare de lingvistică sau, exact, de dialectologie.

Mă bucur că am ascultat comunicarea lui Petar Atanasov, chiar dacă ea rămâne, deocamdată, la nivel de observații generale. Am apreciat și o altă contribuție a dînsului, publicată, dacă nu mă înșel, în „Fonetică și dialectologie”, în care prezenta situație de astăzi a labialelor în meglenoromână. Este de așteptat de la dînsul o lucrare de mai mari dimensiuni, în care situația dialectului meglenoromân să fie reexaminată prin prisma stadiului ei de astăzi. Este foarte adevărat, Th. Capidan a fost un mare învățat, un erudit, dar să nu uităm că el a fost de origine aromână cunoscînd, deci, dialectul meglenoromân doar de pe pozițiile cercetătorului. În persoana lui Petar Atanasov se întîlnește, „se împerechează”, în mod fericit, ideal aș zice, vorbitorul dialectului cu cercetătorul. În legătură cu observațiile prezentate, toate foarte interesante, remarc, ca și profesorul Istrate, periodizarea pe care o face privind influența slavă asupra acestui dialect distingînd, de fapt, trei perioade clare: prima, cea dinaintea desprinderii meglenoromânei de „româna comună”; a doua, cea de la desprinderea de „trunchiul” comun și pînă la primul război mondial, iar ultima, cea de a treia, de la război încoace. Desigur, la baza acestei periodizări judicioase stau factori extralingvistici. Remarcabilă este, pentru mine, și constatarea privind realizarea influenței slave în cea de a doua perioadă, efectuată (ca împrumut) prin bărbați (factorul uman inovator) și nu prin femei (factorul uman conservator), precum și modalitatea, alta, prin care se realizează aceeași influență în cadrul celei de a treia perioade. Autorul avansează, sub formă de supoziție, ideea că o (<ă/î) nu este, așa cum a afirmat Th. Capidan, de origine bulgară, ci acest fenomen este o dezvoltare internă. Nu știu dacă este sau nu dezvoltare internă, dar constatarea pe care o face Atanasov că fenomenul nu este general răspîndit, ci el apare doar în graiurile centrale, pe cînd în cele laterale se păstrează ă/î (în aceleași graiuri, păstrîndu-se și u final), indică, credem, că fenomenul în cauză

este o inovație (internă sau externă, rămîne de demonstrat) recentă, apărută după așezarea lor în locurile pe care trăiesc astăzi. *Repet*, este o constatare foarte interesantă, care îl obligă pe autor la o reexaminare a acestui dialect printr-o lucrare de ansamblu, pe care noi o așteptăm cu deosebit interes.

GAVRIL ISTRATE:

Vă rog să-mi dați voie să mă opresc ceva mai pe larg asupra comunicării d-lui Petar Atanasov. Problema mi se pare foarte bine pusă. Cele trei faze ale influenței slave asupra dialectului meglenoromân, sînt bine determinate. Este justă afirmația după care, de la 1918 încoace, situația meglenoromânilor s-a schimbat sensibil. Noua delimitare a frontierelor dintre state i-a separat și influența care se exercită, astăzi, asupra lor este deosebită de la grup la grup.

Spre deosebire de aromâni, influențați mai ales de greci, meglenoromânii (în special cei din Iugoslavia) stau în contact cu populația de limbă slavă.

De la apariția cărții lui Capidan, s-a schimbat și viața meglenoromânilor. Pînă la 1918 nu existau căsătorii între ei și slavi; mai mult decît atîta, fetele se măritau la 12—14 ani, mai multe pe baza aranjamentelor dintre familii decît în funcție de sentimente.

Domnul Atanasov, fără să combată punctul de vedere al lui Capidan în legătură cu originea lui ó (în dialectul bulgăresc din Ahîrcelebi) înclină și spre o dezvoltare independentă, a lui, în cadrul limbii române. Cred că are dreptate. Un fenomen asemănător există și la dacoromâni, în zona sudică.

VOJISLAVA STOJANOVIC:

O lucrare bogată în date, foarte bine scrisă, o contribuție științifică reală în domeniul influențelor lingvistice reciproce româno-iugoslave.

